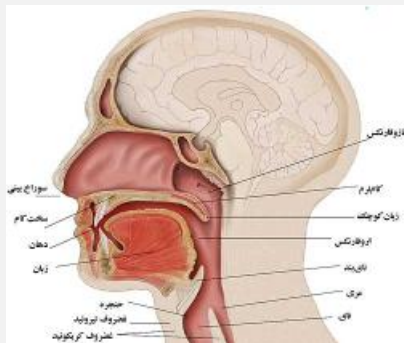


بزاق؛ مایع حیات دهان

غذایی که می‌خوریم مستقیماً قابل جذب در بدن نیست و حتماً باید فعالیت‌هایی فیزیکی و شیمیایی روی آن صورت گیرد...



جام جم آنلاین: غذایی که می‌خوریم مستقیماً قابل جذب در بدن نیست و حتماً باید فعالیت‌هایی فیزیکی و شیمیایی روی آن صورت گیرد تا عمل جذب امکانپذیر شود. این فعالیت‌ها که مجموعاً «فرآیند گوارش» نام دارد از دهان آغاز می‌شود. دهان و اعضای مانند دندان‌ها، زبان و غدد بزاقی در یک همکاری همزمان، انجام نخستین مرحله از گوارش را به عهده دارند.

هدف اصلی مرحله دهانی گوارش خرد شدن قطعات درشت غذا و تبدیل آن به شکل خمیر و البته شکستن مولکول‌های درشت‌تر آن به مولکول‌هایی ریزتر است.

در این مرحله غذا آماده حرکت از دهان به سوی معده و ادامه گوارش در آن خواهد شد. درست است که دندان‌ها وظیفه یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های گوارشی، یعنی جویدن را برعهده دارند، اما به تنهایی نمی‌توانند از پس این وظیفه بآیند.

هنگام جویدن، زبان که یک عضو ماهیچه‌ای بسیار منعطف است با حرکات وسیع خود غذا را زیر دندان‌ها می‌فرستد و در میان آنها جابه‌جا می‌کند. علاوه بر آن در پایان عمل جویدن، زبان محصول نهایی مرحله دهان را به سمت حلق هدایت می‌کند.

غدد بزاقی و بزاق

غدد بزاقی از اعضای جانبی دستگاه گوارش به شمار می‌روند. دستگاه گوارش در واقع یک لوله طولانی است که به ترتیب از دهان، حلق، مری، معده، روده کوچک و روده بزرگ تشکیل شده و در نهایت به مقعد ختم می‌شود.

غذا برای انجام عمل گوارش یا به عبارت دیگر تبدیل شدن به مواد قابل جذب در بدن باید از این لوله طولانی عبور کند، اما در جنب این لوله، اعضای دیگری هم هستند که با ترشح آنزیم‌هایی به درون آن، بخشی از فرآیند گوارش را به عهده دارند.

به این اعضا، اعضای جانبی دستگاه گوارش می‌گویند که عبارتند از غدد بزاقی، لوزالمعده، کبد و کیسه صفرا.

بزاق که مخلوطی از دو گونه مایع است؛ یکی مایع غلیظ و لزج (موکوس) و دیگری مایع آبکی (سروز)، در بدن انسان در سه جفت غده بزاقی تولید و از آن به حفره دهانی ترشح می‌شود.

هر جفت از این غده‌ها بر اساس محل استقرارش نام خاصی را به خود اختصاص داده است. در ضمن در ترشح موکوس و سرروز در بین این جفت‌ها تقسیم کار شده است:

- 1 - غدد بناگوشی که وظیفه تولید و ترشح سرروز یا همان مایع آبکی را به عهده دارند.
- 2 - غدد زیر فک پایین که تولید و ترشح مخلوطی از موکوس و سرروز را به عهده دارند.
- 3 - غدد زیر زبانی که وظیفه تولید و ترشح موکوس یا همان مایع غلیظ و لزج را به عهده دارند.

وظایف بزاق

بزاق در حفره دهانی کارهای فراوانی انجام می‌دهد که مهم‌ترین‌شان را می‌توان چنین برشمرد:

جویدن:

ترشح بزاق و حضور آن در حفره دهانی برای عمل جویدن امری حیاتی است تا آنجا که دندان‌ها در غیاب بزاق هرگز نمی‌تواند غذا را بجوند.

روان‌سازی و چسبناکی:

موکوس در بزاق سبب چسبیدن مواد غذایی جویده شده و تبدیل آنها به گلوله‌های لغزان می‌شود تا مسیر خود را از راه مری به معده به راحتی و بدون آسیب به لایه‌ها و بافت‌های مخاطی طی کنند. به علاوه، بزاق کل سطوح مخاطی را در حفره دهانی و مری می‌پوشاند و این سطوح را روان می‌کند. به این ترتیب، هیچ ماده غذایی مستقیماً با سطح این مخاط تماس پیدا نمی‌کند.

تشخیص طعم غذا:

برای تشخیص طعم غذا که از وظایف زبان است، لازم است ملکول‌های غذا در بزاق حل شوند و گرنه زبان نمی‌تواند از عهده این کار برآید.

بهداشت دهان:

بزاق تقریباً همیشه حفره دهانی را شست‌وشو می‌دهد و تکه‌های ریز غذا را با خود می‌برد و دهان را نسبتاً تمیز نگه می‌دارد. از همین رو هنگام خواب که جریان بزاق در دهان کاهش چشمگیری می‌یابد، باکتری‌ها با خاطری آسوده در آنجا تجمع می‌کنند و سبب ایجاد بوی بد صبحگاهی دهان می‌شوند. بزاق همچنین دربردارنده آنزیم «؛لیزوزیم» است که بسیاری از باکتری‌ها را از بین می‌برد و مانع تجمع بیش از حد باکتری‌ها در دهان می‌شود.

شکستن مولکول‌های هیدروکربن:

بزاق در دهان، مولکول‌های هیدروکربن را به ملکول‌های کوچک‌تری می‌شکند و آنها را برای هضم در معده آماده می‌کند.

تنظیم ترشح بزاق:

تنظیم ترشح بزاق را «؛دستگاه عصبی خودکار» به عهده دارد. با احساس بوی غذا یا ورود غذا یا یک شیء خارجی به حفره دهانی یا حتی با فکرکردن به غذا یا شیء خارجی در دهان، ترشح بزاق افزایش می‌یابد. میزان و نوع بزاق ترشح‌شده را همین دستگاه عصبی تعیین می‌کند.

اختلالات غدد بزاقی:

مهم‌ترین اختلالات غدد بزاقی را می‌توان به اجمال انسداد مجاری خروج بزاق و عفونت این غدد دانست. انسداد در نتیجه تشکیل سنگ در مجاری بزاقی است که بخصوص حین خوردن غذا که سبب تحریک غدد بزاقی برای ترشح بیشتر می‌شود، خود را به صورت درد بروز خواهد داد. به‌علاوه، غدد بزاقی ممکن است به دلایل گوناگونی عفونی شوند.

همه ما به نوعی با این عفونت آشناییم زیرا یا خودمان در کودکی به اوریون مبتلا شده‌ایم یا دست‌کم یکی از نزدیکانمان را در این حال دیده‌ایم. اوریون رایج‌ترین نوع ابتلا به عفونت در ناحیه غدد بزاقی به شمار می‌رود. (جام جم - ضمیمه سیب)

مسعود ایثاری